

## ΤΟ «ΚΑΚΟΝ ΟΡΟΣ» ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΑΥΤΟΥ

Ὁ Marco Boschini ἐν τῷ βιβλίῳ αὐτοῦ περὶ τῆς Κρήτης παραθέτει<sup>1</sup> χαρτογράφημα ἐπιγραφόμενον :

CACCO NOROS. = Κακὸν Ὀρος<sup>2</sup>.

Τοῦ αὐτοῦ χαρτογραφήματος πανομοιότυπον παρέχομεν καὶ ἡμεῖς κατωτέρω :

Τοῦ Κρητικοῦ Κακοῦ Ὀρους (εὗρισκομένου μεταξὺ τῆς τοποθεσίας τῆς ἀρχαίας πόλεως Ἀμνισοῦ, ἐπινείου τῆς Κνωσοῦ, καὶ τοῦ σημερινοῦ χωρίου Γοῦρνες) ἔχομεν τὰ ἐξῆς παράλληλα τοπωνύμια :<sup>3</sup>

Α' : Καλὸν Ὀρος ἐν Κρήτη : ἀπαντᾷ ἤδη ἐν κειμένῳ οὗ ὁ τίτλος λέγει : *Κόπια εὐγαμένη ἀπὸ ἄλλην κόπια καὶ ἐκείνη εὐγαμένη ἀπὸ τὸ ἀουιεντικὸν προβελέγιον τὸ παλαιὸν ἀποῦ τὸν καιρὸν τῆς βασιλείας τῶν Ρωμαίων*», ἔνθα κεῖται : «*νὰ ὑπάγη στὸ Καλὸν Ὀρος*»<sup>4</sup>.

Β' Καλὸν Ὀρος = Ἡ Ἀλάγια τῆς Παμφυλίας. Ὁ κάτοι-

<sup>1</sup>) Marco Boschini: «Il regno tutto di Candia delineato a parte, a parte, et intagliato da Marco Boschini Venetiano. Al serenissimo principe e regal collegio di Venetia». Ἐν Βενετία 1651, σελ. 29 (ἐχρησιμοποίησα τὸ ἀντίτυπον τῆς Πρωσσιακῆς Κρατικῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βερολίνου, ὅπου ἐναπόκειται τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀντίτυπον ὑπὸ ἐπίσημα: Uh 9666.

<sup>2</sup>) Τὸ κρητικὸν Κακονόρος ἀναφέρει καὶ ὁ Konrad Bursian, Geographie von Griechenland, τόμ Β', ἐν Λειψία 1863 - 1872, σελ. 545, 595 : Kakonoros.

<sup>3</sup>) Κωνστ. Ἀμάντου, Παρατηρήσεις τινές εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν Γεωγραφίαν (Ἀνατύψεις ἐκ τῆς Ἐπετηρίδος τῆς Ἐταιρείας Βυζαντινῶν Σπουδῶν). Τόμ. Α' (1924) σελ. 51.

<sup>4</sup>) Τὸ πρῶτον ἀπεγράφη ὑπὸ τοῦ C. Horf ἐκ τῶν ἐγγράφων τῆς ἐν Κερκύρα οἰκογενείας Βάλβη - Σκορδίλη. Τὸ ἔγγραφον εἶναι κεχροτισμένον : «*Ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ . . . ἔτους , Γ'χ'β' [= 1183]. Ἀσφαλῶς τὸ ἔγγραφον τοῦτο εἶναι πλαστὸν. Προσγράφεται εἰς τὸν Ἀλέξιον Κομνηνὸν Α'. Τοιοῦτα ἔγγραφα πλαστὰ ἐπ' ὀνόματι τῶν λεγομένων Ἀρχοντοπούλων τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων εὐγενῶν οἴκων τῆς αὐτῆς Μεγαλονήσου κυκλοφοροῦσι ἀπὸ αἰῶνων μάλιστα ἐν Ἐπιανήσῳ καὶ ἄλλαχοῦ. Βλ. πρὸ πάντων E. Gerland, Histoire de la noblesse Crèteoise au moyen âge [=Extrait de la «Revue de l' Orient Latin», τόμ. XXI, Paris 1907, σελ. τῆς ἀνατυπώσεως, 16 κ. ἐ. Παρβλ. καὶ Στεφάνου Ξανθοῦ διδου, Ἡ Ἐνετοκρατία ἐν Κρήτη καὶ οἱ κατὰ τῶν Ἐνετῶν ἀγῶνες τῶν Κρητῶν [=Texte und Forschungen zur byzantinisch - neu-griechischen Jahrbüchern, herausg. von Nikos A. Bees (Βέης) Nr. 34. Ἐν Ἀθήναις 1939, σελ. 16 κ. ἐ., 125 κ. ἐ. καὶ ἰδίᾳ Μανούσου Μανού-*

κος αὐτῆς: Καλορήτης καὶ: Καλορηνός. Ὁ συνάδελφος κ. Κ. Ἀμαντος ἐσημείωσε τὰ ἑξῆς: «Ἐν Χίῳ ὑπάρχει τοπωνύμιον Καλορήνα, τὸ ὁποῖον πάντως προῆλθεν ἔκ τινος Καλορηνοῦ<sup>5</sup>. Ἐπίσης ἐν Χίῳ ὑπῆρχεν ἄλλοτε ναὸς τῆς Παναγίας τῆς Καλορητίσσης, τῆς ἀνηκούσης δηλαδὴ εἰς τινα Καλορήτην. Τὰ ἐθνικὰ ταῦτα ὀνόματα διεδόθησαν εὐρύτερα, ὅταν τὸ Καλὸν Ὄρος (τῆς Μικρᾶς Ἀσίας) κατελήφθη ὑπὸ τῶν Τούρκων, Σελδισούκων τῶν κτισάντων ἀντ' αὐτοῦ τὴν Ἀλάγαν»<sup>6</sup>.

Τρίτον Καλὸν Ὄρος ἀπαντᾷ ἐν τῇ Συνεχείᾳ τοῦ Θεοφάνους (102, 14) τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ταυτίζεται πρὸς τὸ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ἀλλὰ ζητητέον εἰς τὰς περὶ τὴν Προποντίδα χώρας<sup>7</sup>. Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῆς ταπεινότητός μου καὶ τέταρτος τόπος ἔκ τῶν μέσων Αἰώνων φέρει τὸ ὄνομα Καλὸν Ὄρος. Τοῦτο κεῖται ἐν τῷ Πόντῳ, ἐν τῇ Τραπεζουντία χώρα, ἀναφέρεται ἐν παλαιοῖς Πορτολάνοις, μάλιστα δὲ Ἰταλικοῖς. Ὁ δὲ περίφημος γεωγράφος καὶ ἱστορικὸς Karl Ritter, ἐν τῷ πολυτόμῳ καὶ πολυτίμῳ ἔργῳ του περὶ τῆς Ἀσίας, γράφει τὰ ἑξῆς σχετικῶς πρὸς τὸ Ποντικὸν Καλὸν Ὄρος: «Auch für das im Osten der Thalmündung kuehn ins Meer tretende Vorgebirge, welches die Griechen Καλὸν Ὄρος, den schönen Berg, haben die Türken einen besonderen Nebennamen, Ajan Dagh (wol von den griechischen «heilig» abgeleitet»<sup>8</sup>.

Μεγανόρος, κορυφὴ σημαντικὴ ἐπὶ τῆς Λευκάδος, ὕψ. 1010<sup>9</sup>. Ὡς γνωστὸν ἡ Λευκὰς κεῖται πλησιέστατα πρὸς τὴν Ἀκαρνανίαν, ἀφ'

---

σακα, Ἡ παρὰ Τρίναν ἀπογραφή τῆς Κρήτης (1644) καὶ «ὁ δῆθεν κατάλογος τῶν Κρητικῶν οἰκῶν Κερκύρας» ἐν «Κρητικοῖς Χρονικοῖς» τόμ. Γ' (1949) σελ. 36 κ. ἑ.

<sup>5</sup>) Πρβλ. Κωνσταττινον Πορφυρογέννητον, τόμ. Α', 654, 12, Reiske, B 780.—W. Tomaschek, Zur historischen Topographie von Kleinasien im Mittelalter (Sitzungsberichte der Wiener Academie der Wissenschaften, τόμ. ΡΚΔ' σελ. 57). N. Banescu, ἐν «Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbüchern, τόμ. Γ' (1923) σελ. 361. Βλ. πρὸ πάντων Κ. Ἀμαντον, ἐνθ' ἀνωτέρω, σελ. 51, καὶ S. Mercati, ἐπίσης ἐν «Byzantinisch-Neugriechischen Jahrbüchern τόμ. Δ' (1923/4) σελ. 9.

<sup>6</sup>) Βλ. ἀνωτέρω.

<sup>7</sup>) Κατὰ τὸν Κ. Ἀμαντον, ἐνθ' ἀνωτέρω.

<sup>8</sup>) K. Ritter, Erdkunde, τόμ. IX, σελ. 911 κ. ἑ.

<sup>9</sup>) Σπυρίδωνος Βλαντιῆ, Ἡ νῆσος Λευκάς καὶ αἱ πόλεις αὐτῆς ἀνὰ τοὺς αἰῶνας, ἐν τῇ «Ἐπετηρίδι τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσοῦ», τόμ. ΙΑ' (1915) σελ. 27 - 67. Ἐπί πασι: Eugen Oberhumer, Akarnanien, Ambrackia, Amphilochien, Leukas im Altertum. Ἐν Μονάχῳ 1887. Σελ. XVIII + 330 (Διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ).



ἣς χωρίζεται διὰ τεχνητοῦ πορθμοῦ. Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἢ σημερινὴ ἐπαρχία Βάλτου ἐπεῖχε περίπου τὴν χώραν τῶν Ἀμφιλοχίων. Τοῦ Βάλτου ὄρος ὑψηλὸν εἶναι τὸ Μακρυνόρο (ν). Αὐτόθι κατὰ τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα τῶν Πατέρων ἡμῶν καὶ δὴ μηνὶ Ἰουνίῳ τοῦ 1821 συνεπλάκησαν οὗτοι ἐπανειλημμένως μετὰ τῶν Τούρκων· Οὗτοι ὑπὸ τὸν Ἰσμαῆλ Πλιάστον πασᾶν ἐπεχείρισαν νὰ διέλθωσι τὰ στενὰ τοῦ Μακρυνόρου, ἀλλ' ἀπεκρούσθησαν εἰς τὰς θέσεις Γυφτοπήδημα τῆς Λαγκάδας καὶ τῆς Παλαιοκούλιας. Καὶ πάλιν τῇ 18 Ἰουνίου 1821 (π. ἡ.) οἱ ἡμέτεροι ἀπέκρουσαν τὰς ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων, οἷτινες ὑπέστησαν πολλὰς ζημίας. Ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὰς προμνημονευθείσας συμπλοκὰς διέπρεψε κατ' ἐξοχὴν ὁ ἐκ Δούνιτσας τοῦ Βάλτου καταγόμενος ὄπλαρχηγὸς Ἀνδρέας Ἴσκος, ὁ ἄλλως καὶ Καραῖσκος ἐπιλεγόμενος. Εἶχεν ὁ Ἀνδρέας Ἴσκος νέος θητεύσει εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ καὶ μετὰ τοῦ Ὁμέρ Βρυώνη συνεκστρατεύσει κατὰ τοῦ πασᾶ τοῦ Βερατίου. Μετὰ δὲ τὰς ἐν τῷ Μακρυνόρῳ ἀνδραγαθίας του προήχθη ὁ Ἀνδρέας Ἴσκος εἰς στρατηγόν. Τὰ καθ' ὅλου στρατικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ ἀνδρὸς ἀναγράφονται ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ τῶν Ἀγωνιστῶν φακ. 544 καὶ 391 καὶ ἐν τῷ Ἀρχεῖῳ Ἀγων. ἀριθ. 28866 καὶ 28907<sup>10</sup>.

Σπαρτόνορος καλεῖται ἐν τῷ Νεο - Ἀκαρνανικῷ ιδιώματι ὁ Θύαμος τῶν Ἀρχαίων, «ὄρος τῆς Ἀμφιλοχίας κατὰ τὸν νότον τοῦ Ἀμφιλοχικοῦ Ἄργους»<sup>11</sup>.

ΝΙΚΟΣ Α. ΒΕΗΣ (Bees)

<sup>10</sup>) Ἄλλοτε, περὶ τὸ 1850, ἐπὶ τοῦ Μακρυνόρου, ὑπῆρχεν καὶ ὑποτελωνεῖον. Βλ. Ἰακώβου Ρ. Ραγκαβῆ, Τὰ Ἑλληνικά. Τόμ. Α'. Ἐν Ἀθήναις 1853, σελ. 747.

<sup>11</sup>) Ὁ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἄργους κλάδος τοῦ Σπαρτόνορου κοινῶς καλεῖται: Μακρυνόρος, βλ. Ἰακώβου Ρ. Ραγκαβῆ, Τὰ Ἑλληνικά, ἐνθ. ἄνωτ. Τὸ Θύαμον τοῦτον λέγει Σπαρτοβούρι ὁ Pape - Benseler ἐν λ., καὶ ὁ Classon ἐν τῇ ἐκδ. τοῦ Θουκυδίδου (3,106).